

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра стилістики та мовної комунікації

**Функціональний ресурс емоційно-експресивної лексики в патогенних
текстах соціальних мереж**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

студентки 4 курсу,

галузь знань 03 Гуманітарні науки,

спеціальність – 035 Філологія / 035.01,

освітня програма «Українська мова і

література та західноєвропейська мова»

Яни Михайлівни БУЦАН

Науковий керівник:

к. філол.н., доц. **Лариса ШУЛІНОВА**

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри стилістики та мовної комунікації

протокол № ___ від «___» _____ 2024 року

завідувач кафедри _____

д.філол.н., проф. **Лариса ШЕВЧЕНКО**

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	9
ПАТОГЕННИЙ ТЕКСТ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ	9
1.1 Засоби вираження емоцій у сучасній медійній комунікації	9
1.2 Емоційно-експресивна лексика та її функції в медійних текстах.	11
1.3 Мовні маркери ідентифікації патогенних текстів соціальних мереж	13
Висновки до Розділу 1	16
РОЗДІЛ 2	18
ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА В ПАТОГЕННИХ МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЦИПІЄНТІВ	18
2.1 Лексичні засоби вираження експресивності як маркер патогенних текстів у дописах І. Фаріон у мережі X (Твітер) та Фейсбук	18
2.2 Функціональний потенціал емоційно-експресивної лексики в медійних патогенних текстах дописів О. Арестовича в мережі Інстаграм	24
Висновки до Розділу 2	31
РОЗДІЛ 3	33
ПАТОГЕННИЙ ТЕКСТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНТЕРВ'Ю: ЗУМОВЛЕНІСТЬ ВИНИКНЕННЯ	33
3.1. Патогенний текст як реакція на зовнішній виклик	33
3.2. Ірина Фаріон: особливості комунікативної ситуації та мовлення	37
3.3. Олексій Арестович: особливості комунікативної ситуації та мовлення	43
Висновки до Розділу 3	46
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	56

АНОТАЦІЯ

Робота представляє комплексне дослідження ролі емоційно-експресивної лексики у формуванні патогенних текстів у сучасних медіа. Основну увагу приділено вивченню механізмів впливу емоційно-експресивної лексики на емоційний стан і поведінку реципієнтів, а також визначенню основних типів патогенних текстів, які найчастіше спостерігаємо в медіа. Важливість теми зумовлена суттєвим впливом патогенних текстів на громадську думку та суспільну свідомість. Вони можуть підсилювати переживання, формувати емоційний відгук і сприяти закріпленню певних уявлень та стереотипів. Патогенні тексти, насичені емоційно-експресивною лексикою, можуть формувати викривлене сприйняття реальності, маніпулювати громадською думкою та сприяти соціальним конфліктам. На основі отриманих результатів були сформовані рекомендації щодо мінімізації негативного впливу патогенних текстів та підвищення рівня медійної грамотності. Розкриття теми доповнює наявні наукові знання в галузях медіалінгвістики, психології та медіазнавства. Це сприяє розумінню складних механізмів мовного впливу на свідомість та емоції людей, відкриваючи нові перспективи для подальших наукових досліджень.

Об'єктом дослідження стали тексти, що мають патогенний вплив, а предметом – мовні засоби, застосовані для створення такого впливу.

Дослідження містить теоретичний аналіз наукової літератури з лінгвістики, психології та медіазнавства, а також емпіричний аналіз конкретних медійних матеріалів.

Результати дослідження засвідчили, що в патогенних текстах часто порушують соціально чутливі теми (ЛГБТ, фемінізм, національні меншини) і містять елементи, які підсилюють упередження та негативні стереотипи. Подібні тексти, насичені емоційно-експресивною лексикою, мають сильний вплив на емоційний стан та поведінку реципієнтів. Дослідження відкриває нові

перспективи для подальших наукових розвідок у сфері медіа- та психолінгвістики, спрямованих на розуміння функціонального ресурсу емоційно-експресивної лексики.

Ключові слова: патогенний текст, емоційно-експресивна лексика, негативний вплив, інтерв'ю, медіапростір.

ABSTRACT

This work presents a comprehensive study on the role of emotionally expressive lexicon in the formation of pathogenic texts in contemporary media. The main focus is on examining the mechanisms through which emotionally expressive lexicon impacts the emotional state and behavior of recipients, as well as identifying the primary types of pathogenic texts frequently observed in media. The importance of the topic is driven by the profound influence pathogenic texts have on public opinion and societal consciousness. These texts can intensify emotions, evoke emotional responses, and reinforce certain perceptions and stereotypes. Pathogenic texts, saturated with emotionally expressive lexicon, can distort reality perception, manipulate public opinion, and contribute to social conflicts. Based on the findings, recommendations were formulated to minimize the negative impact of pathogenic texts and enhance media literacy. The exploration of this topic adds to the existing body of knowledge in the fields of media linguistics, psychology, and media studies. It contributes to understanding the complex mechanisms of linguistic influence on human consciousness and emotions, opening new avenues for future research.

The research object comprises texts with pathogenic influence, while the research subject involves the linguistic means employed to create such an influence.

The study includes a theoretical analysis of scientific literature in linguistics, psychology, and media studies, alongside an empirical analysis of specific media materials.

The results demonstrate that pathogenic texts often address socially sensitive topics (LGBT, feminism, national minorities) and contain elements that reinforce biases and negative stereotypes. Such texts, rich in emotionally expressive lexicon, have a significant impact on the emotional state and behavior of recipients. The study opens new perspectives for further research in the fields of media and psycholinguistics, aimed at understanding the functional resource of emotionally expressive lexicon.

Key words: pathogenic text, emotionally expressive lexicon, negative impact, interview, media space.

ВСТУП

У часи стрімкої цифрової трансформації суспільства та світу загалом уміння раціонально управляти інформаційним потоком має надзвичайно важливе значення в житті кожної людини. Створення глобального інформаційного простору, який забезпечує взаємодію величезної кількості людей, доступ до інформаційних ресурсів світового масштабу, а також задоволення запитів в інформаційних продуктах та послугах, є однією з найголовніших рис сучасного інформаційного суспільства.

Інформація давно стала таким же важливим стратегічним ресурсом, як і людський, фінансовий або матеріальний ресурс. Той, хто володіє більшим обсягом інформації, займає більш вигідну позицію в різних сферах суспільного життя. Проте обсяги інформації в сучасному медіапросторі настільки великі, що іноді ми можемо загубитися в них. Ми живемо в той час, коли все навколо змінюється з неймовірною швидкістю, включно з медіапростором. Під словом «медіа» розуміють усе – від традиційних друкованих видань до цифрової інформації. Змінилася й наша роль у медіапросторі – з простих реципієнтів ми легко перетворилися на авторів та тих, хто поширює інформацію. Проте більшості бракує потрібних навичок аналізу, оцінки та створення інформації, аби мати змогу не піддаватися іноді по-справжньому деструктивному впливу, що чинять інформаційні потоки всесвітньої павутини.

Людина і формує текст, і текст формує людину. Тож не дивно, що особливу увагу дослідників привертають явища саме негативного характеру. В Україні це питання почали вивчати із середини 90-х років. Свій внесок у дослідження шкідливих, або ж як їх ще називають, патогенних текстів зробили і надалі роблять відомі українські дослідники Б. Потятиник, М. Лозинський, К. Серажим, Н. Ліщинська, Л. Масімова, І. Михайлин, С. Квіт, Ф. Бацевич, М. Житарюк, Т. Кузнєцова, Е. Огар, Ю. Бідзіля, Н. Габор, М. Чабаненко, М. Бутиріна, Н. Войтович, С. Бойко, П. Дворянин, П. Александров, Л. Шутяк, В. Жугай, Ю. Васьківський, М. Кіца, О. Рак, М. Кононенко, М. Осюхіна, А. Ковалевська,

М. Нагорняк, А. Сулім, Л. Теодорська. Вищезазначені науковця аналізували проблему патогенного тексту у своїх працях або ж послуговувалися цим поняттям у власних наукових дослідженнях.

Актуальність нашого дослідження зумовлена виникненням великої кількості патогенних текстів, що з'являються в тяжких умовах економічної кризи та повномасштабної війни на території України. Розуміння ролі функціонального ресурсу емоційно-експресивної лексики в патогенних текстах, що вільно поширюються в медійному просторі, сприяє покращенню навички розпізнавати та знешкоджувати їх.

Об'єктом роботи є патогенні тексти медіа та лексичні одиниці, що відтворюють емоції та емоційні стани в цих текстах; комунікативна ситуація, що зумовлює виникнення патогенних текстів.

Предметом є семантичні та структурні ознаки лексичних одиниць на позначення емоцій та їх функціональне призначення; умови виникнення патогенних текстів.

Метою роботи є виявлення мовних засобів вираження емоцій в патогенних текстах, визначення їхнього функціоналу та з'ясування причин й умов виникнення патогенних текстів під час проведення інтерв'ю.

Матеріалом дослідження слугували 5 дописів Ірини Фаріон за період березень-травень 2023 року та 5 дописів Олексія Арестовича за період лютий-травень 2023 року у таких соціальних мережах, як Х (Твіттер), Фейсбук та Інстаграм, а також інтерв'ю з ними за період січень-вересень 2023 року та січень 2024.

Мета передбачає вирішення таких завдань:

- з'ясувати поняття «патогенний текст» у лінгвістичному аспекті;
- визначити засоби вираження емоцій у сучасній медійній комунікації;
- дослідити функції емоційно-експресивної лексики;

- окреслити функціональний потенціал емоційно-експресивної лексики в патогенних текстах соціальних мереж (на матеріалі дописів Ірини Фаріон у Твіттері та Олексія Арестовича в Інстаграмі).
- виокремити чинники виникнення патогенного тексту в різних комунікативних ситуаціях (на матеріалі інтерв'ю за участі Ірини Фаріон та Олексія Арестовича в Ютубі).

Специфіка об'єкта дослідження, мети і поставлені завдання зумовили вибір **методів** дослідження. Метод спостереження було застосовано під час перегляду дописів та інтерв'ю, що допомогло якнайкраще вирішити зазначені завдання. Ідентифікаційний метод був застосований для виявлення експресивних одиниць у тексті та факторів, що сприяють виникненню патогенних текстів. Для визначення лексичних засобів вираження емоцій та їхнього функціонального ресурсу в конкретному словесному оточенні та мовленнєвій ситуації ми вдалися до контекстного аналізу, описового методу та семантико-стилістичного.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (41 позиція) та списку джерел ілюстративного матеріалу.

РОЗДІЛ 1

ПАТОГЕННИЙ ТЕКСТ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО МЕДІАПРОСТОРУ

1.1 Засоби вираження емоцій у сучасній медійній комунікації

У сучасній медійній комунікації використовують різноманітні засоби для вираження емоцій. Застосування засобів виразності є важливим елементом сучасного медіапростору, оскільки вони допомагають користувачам цифрового простору виразити свої емоції та почуття, поділитися власними роздумами та судженнями з того чи іншого приводу. Відомо, що емоції відіграють надзвичайно важливу роль у житті та діяльності людини, будучи особливими класами суб'єктивних психічних станів, які відображають ставлення людини до світу, людей, процесу й результату своєї практичної діяльності у формі відчуттів приємного або неприємного [14, с. 144].

«Емоції (франц. *émotion*, від лат. *emoveo* – хвилюю, збуджую) – психічні процеси та стани, котрі відображають у формі безпосереднього переживання (задоволеність, радість, сум, гнів, страх тощо) значущість для життєдіяльності індивіда явищ та ситуацій, що впливають на нього. Емоції супроводжують практично всі прояви активності суб'єкта та є одним із головних механізмів внутрішньої регуляції його психічної діяльності й поведінки, спрямованих на задоволення потреб» [11]. Саме тому використання емоційно-експресивної лексики посідає особливе місце серед тем для сучасних досліджень.

Текст сам по собі виступає важливим джерелом вивчення шляхів вербалізації емоцій в мові, характерним для нього є опис людських почуттів та переживань за допомогою мовних засобів разом із контекстом та мовною ситуацією. Мета емотивної функції слова, тобто психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об'єкта, адресата мовлення, виражається за допомогою

різноманітних конотацій. У сучасній медійній комунікації окремі мовні засоби вираження емоцій можна дослідити за трьома основними напрямками. Семіотичний напрям, де досліджують мотиви, залежно від яких особа, яка говорить, вибирає ті чи інші мовні засоби (Л. Єльмслев, Р. Барт). Лінгвістичний аспект (Ш. Баллі, В. І. Говердовський) представлений кількома різновидами: стилістичним, лексичним (вивчає засоби створення додаткового значення слів, виразів, що надають їм експресивності, яскравості) та культурологічним (конотація розглядається як семантична частина значення, що доповнює відомості про об'єктивно існуючу реальність специфічною національною інформацією) [27, с. 322].

Серед основних джерел емоційності тексту виокремлюють такі: використання невербальних засобів; авторське оповідання; авторські неологізми; пряма чи опосередкована номінація емоцій; дешифратор емоцій, яким може бути дублююча емоційна конструкція, контекст, ремарки автора тощо; переважання лінгвістичного чи паралінгвістичного засобу [23, с. 107]. Українська мова насправді наділена значним арсеналом засобів репрезентації емоцій. Одиницями емотивної комунікації є емотиви, тобто одиниці мови, у семантичній структурі яких є емоційний складник у вигляді семантичної ознаки, семи, конкретизатора значення, завдяки чому ця одиниця адекватно використовується усіма носіями мови для вираження емоційного ставлення або стану мовця. Цікаво, що емотивів з негативною оцінною семантикою в багатьох мовах в кількісному відношенні більше, ніж емотивів з позитивною оцінювальною семантикою. Визначення мовних засобів оформлення емоційного дискурсу може бути віднесене до ряду найбільш значущих, багатоаспектних проблем сучасної науки взагалі [14, с. 144].

Отже, у сучасній медійній комунікації послуговуються безліччю засобів задля вираження емоцій. Це важливо з того погляду, що вони є невід'ємною частиною життя кожної людини, оскільки відображають світогляд особистості і дають змогу показати внутрішній світ зовнішньому. Текст є важливим джерелом для вивчення способів вербалізації емоцій у мові. Використання емоційно-

експресивної лексики є одним з них і вивчення цієї проблематики, на мою думку, ніколи не втратить своєї актуальності. Безсумнівно, українська мова має широке різноманіття засобів для вираження емоцій, а саме в медійній комунікації це сприяє більш ефективній взаємодії з контентом, який викликає емоційну відповідь. З огляду на вищезазначене, саме тому ця тема викликає значний інтерес науковців та наш особистий зокрема.

1.2 Емоційно-експресивна лексика та її функції в медійних текстах

Лексика на позначення емоцій завжди привертала увагу дослідників, а дослідження в цьому напрямі як були, так і залишаються актуальними і сьогодні. Мовознавці розрізняють три групи «лексики вербалізації емоцій: лексика, що називає емоції; лексика, що описує емоції; лексика, що виражає емоції» [17, с. 6].

Лексика, що називає емоції містить лише поняття про емоції: *радість, злість, страх, сум* тощо. Лексичному опису підлягає «зовнішня експресія емоції: міміка обличчя, очей, губ, пантоміміка, тембр голосу, інтонація, які відтворюють атмосферу емоційних переживань та викликають у реципієнта почуття, що відповідають наміру автора» [27, с. 277]. Лексика, призначена для вербалізації та опису емоцій функціонує як семантично нейтральна. Іншими словами, лексичний опис призначений для свідомого вираження емоційного стану мовними засобами. Лексика, яка позначається як емотивна, призначена для вираження внутрішнього емоційного стану персонажу, його свідомості та психіки. Такі лексичні одиниці обов'язково містять у своїй семантичній структурі емоційний компонент [16, с. 134].

Емоційно-експресивну лексику саме в медійних текстах використовують із метою передачі інтенсивних емоцій, викликання певних настроїв або реакцій у реципієнтів. Вона має на меті зацікавити, залучити та емоційно змінити аудиторію. Ми можемо окреслити такі основні функції емоційно-експресивної лексики в медійних текстах:

1. Залучення уваги: використання живої, емоційно зарядженої лексики допомагає привернути увагу аудиторії та зацікавити її. За допомогою сильних емоційних словесних висловів можна зацікавити, підвищити інтригу та посилення уваги до тексту.

2. Емоційне забарвлення: експресивна лексика допомагає передати емоційне забарвлення та відчуття, пов'язані з подіями або ситуаціями, які описують у медійних текстах. Це дозволяє створити більш глибоке сприйняття матеріалу та вплинути на емоційний стан аудиторії.

3. Створення відповідної атмосфери: експресивна лексика може допомогти створити певну атмосферу або настрій, які відповідають задачам медійного тексту. Вона може передати напруження, радість, сум і т.д., створюючи певну атмосферу, яка підкреслює тему або зміст матеріалу.

4. Вплив на аудиторію: емоційно-експресивну лексику використовують для впливу на аудиторію, надаючи можливість переконати, вплинути на думки, почуття та дії реципієнтів.

5. Підсилення ефекту: використання емоційно-експресивної лексики може підсилити ефект, який медійний текст має передати.

6. Запам'ятовуваність: емоційно-насичена лексика може зробити медійний текст більш запам'ятовуваним для аудиторії. Емоції породжують сильні реакції і залишаються в пам'яті людей довше, ніж беземоційний текст. Це сприяє кращому усвідомленню та запам'ятовуванню інформації.

7. Провокація та шокування: емоційно заряджені слова та вирази можуть використовувати з метою провокувати аудиторію, викликати сильні емоції та шокувати їх. Це може привернути увагу до тексту та сприяти його вірусному поширенню. Ця функція тісно пов'язана з попередньою.

8. Створення емоційного зв'язку: емоційно-експресивна лексика допомагає створити емоційний зв'язок між медійним текстом та аудиторією. Вона дозволяє людям відчувати співпереживання, зближуючи їх з автором тексту або змістом матеріалу. Це може збільшити ефективність комунікації та вплинути на сприйняття повідомлення [21, с.70-88]

Використання емоційно-експресивної лексики в медійних текстах пов'язане з метою залучити увагу, створити емоційне забарвлення, вплинути на аудиторію та створити більш ефективний комунікаційний ефект. Можна стверджувати, що ЗМК мають можливість здійснювати потужний медіаплив на емоції та почуття реципієнта, тим самим впливаючи на психічно комфортний або дискомфортний клімат у соціумі [31, с. 116].

На наш погляд, експресивні мовні засоби можуть мати різне підґрунтя і в текстах соціальних мереж вони є ефективними інструментами задля впливу на реципієнтів. Кожен автор використовує їх для власних цілей і потрібно бути дуже обачними до того, що саме ми впускаємо в свій інформаційний простір, усвідомлювати потенційну шкоду та вміти нейтралізувати негативний вплив, об'єктивно оцінюючи наведені факти і розриваючи емоційний зв'язок з автором.

1.3 Мовні маркери ідентифікації патогенних текстів соціальних мереж

У сучасному інформаційному суспільстві, до якого належить більшість розвинених країн світу, слід бути дуже обачними до того потоку інформації, у якому ми щодня перебуваємо завдяки новітнім технологіям загалом та ЗМК зокрема. Оскільки саме завдяки цим каналам у вільному інформаційному просторі існують неякісні тексти, які несуть потенційну шкоду і мають негативний ефект на свідомість реципієнта. В останні десятиліття спостерігаємо невпинне збільшення медіаконтенту, який репрезентує широкий спектр різноманітних загроз. Підсилення емоційного ефекту дедалі частіше

використовують медійні технології задля висвітлення суспільно небезпечних подій і явищ, зокрема воєнних конфліктів, кримінальних злочинів, аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій, а також у суспільно-політичній аналітиці і публіцистиці [1, с. 1].

У країнах із давніми демократичними традиціями вже давно досліджують вплив медіапростору на особистість. В Україні це питання почали вивчати із середини 90-х років. Зокрема, Б. Потятиник ввів поняття «патогенний текст» і дав йому таке визначення: «...Під патогенним ми будемо розуміти текст, який завдає чи, на думку експертів, спроможний завдати шкоду моральному та психічному здоров'ю окремої особи, нації, держави, людства». Симптомами патогенного тексту Б. Потятиник вважає:

1) погіршене сприйняття нової, особливо суперечливої інформації, зациклення на певній інформації, як єдино правильній, параноїдальна одержимість певним текстом;

2) зниження морально-психологічного рівня функціонування особистості [22, с. 209].

Проте подальша розробка теми показала всю складність і глибину означеної проблеми. Якщо К. С. Серажим продовжує дослідження в уже звичному руслі, зосереджуючись на маніпулятивній природі патогенного тексту [28], то Ф. Бацевич вважає, що «названі ознаки чіткому критерію не підлягають і є значною мірою суб'єктивними» [3, с. 153]. а Л. Г. Масімова, солідаризуючись із Ф. Бацевичем, пропонує свої критерії, зокрема, «текстуальну стратегію, яка марнує реальний час читача. Формальною ознакою такої стратегії є порушення просторово- часової взаємодії (континууму) тексту, внаслідок якої деформується реальний образ світу» [18, с. 152]. Дослідниця К. Серажим відносить до патогенних ті тексти, що містять пропаганду класової, расової ворожнечі, порнографію, гіперболізовану рекламу, тоталітарного спілкування [29, с. 156]. Вона наголошує, що йдеться не про окремі випадки, пов'язані, наприклад, з неточною інформацією, обманом, який, звісно, може мати для певної особи шкідливі чи навіть фатальні наслідки. Мова про інформаційні потоки

(гіпертрофована реклама), які, діючи тривалий час, справляють помітний вплив на спосіб життя і світогляд як окремої особистості, так і людської спільноти, нації тощо. [35, с. 157].

Питання про складнощі ідентифікації тексту, який можна вважати патогенним, є доволі суперечливим і цікавим. Вважаємо за потрібне навести певні мовні маркери, які, на наше переконання, можуть вказувати на патогенність окремих текстів соціальних мереж:

- 1) Негативна емоційна валентність: текст може містити багато негативних емоцій, таких як злість, ненависть, образи, сарказм і т. д.
- 2) Агресивна лексика: наявність великої кількості вульгарних слів, образних висловів, загрозливих фраз тощо.
- 3) Дезінформація: текст може містити фактичні помилки, неперевірену інформацію або загальні заяви без доказів.
- 4) Залякування: використання загрозливих висловів або погроз для спонування до певних дій або поширення страху.
- 5) Расистські або дискримінаційні вислови: використання образливих слів або фраз, що засновані на расових, етнічних, релігійних або інших дискримінаційних ознаках.
- 6) Екстремістські вислови: текст може містити пропаганду насильства, тероризму, фашизму, расизму або інших екстремістських ідей.
- 7) Негативна оцінка: поширення неправдивих або негативних відгуків про певну особу, організацію або групу.
- 8) Маніпуляція та емоційний вплив: текст може містити спроби маніпулювати емоціями або використовувати психологічні техніки для збудження гніву, обурення або страху.

Отже, можна стверджувати, що виявлення патогенних текстів у соціальних мережах є складним завданням, оскільки вони можуть містити широкий спектр на перший погляд нешкідливих мовних виразів та підтекстів. Проте за допомогою певних мовних маркерів можна виокремити для себе саме патогенні тексти та знешкодити їхній вплив на свідомість реципієнта.

Висновки до Розділу 1

У сучасній медійній комунікації засоби вираження емоцій стали невід'ємним складником взаємодії між автором та реципієнтом. Загалом емоційно-експресивна лексика відіграє важливу роль у медійних текстах через емоційну насиченість і вираження авторського ставлення до предмета або події. Цей тип лексики має на меті залучити увагу аудиторії, спонукати до роздумів та викликати емоційну реакцію.

Емоційно-експресивна лексика виконує найрізноманітніші функції, зокрема: зміцнення емоційного зв'язку між автором та аудиторією; забезпечення ефективної комунікації; вплив на почуття та настрої реципієнтів, підштовхування до певних роздумів та висновків; підкреслення важливих моментів; спонукання до певних дій; формування стереотипів та переконань; робить тексти більш привабливими та запам'ятовуваними.

Отже, важливо зберігати баланс використання емоційно-експресивної лексики, оскільки надмірне її застосування може призвести до перебільшення або спотворення фактів, створення недостовірних або маніпулятивних повідомлень. Також слід зважати на культурні та соціальні контексти, оскільки виразність та сприйняття емоцій можуть відрізнятися в різних культурах та групах людей. З цього можна зробити висновок, що емоційно-забарвлена лексика може стати одним із мовних маркерів патогенних текстів. Уміння розпізнавати такі маркери допоможе надалі ідентифікувати шкідливі тексти і є надзвичайно важливим у контексті сучасного інформаційного суспільства. Це допоможе ефективно сприймати інформацію та запобігати впливу негативного змісту подібних текстів, розпізнавати мотивації за патогенним змістом та розвивати медійну грамотність. У патогенних текстах можуть бути закладені емоції якраз задля того, щоб спричинити сильну емоційну реакцію, тож важливо зберігати розуміння і розсудливість у процесі оцінки їх інформаційного змісту та функцій.

РОЗДІЛ 2

ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА В ПАТОГЕННИХ МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЦИПІЄНТІВ

2.1 Лексичні засоби вираження експресивності як маркер патогенних текстів у дописах І. Фаріон у мережі X (Твітер) та Фейсбук

Одним із маркерів патогенності тексту в соціальних медіа можуть виступати певні лексичні засоби вираження експресивності. Важливо зауважити, що наявність лексичних засобів вираження експресивності сама по собі не означає, що текст є патогенним. Але коли такі засоби використовуються в контексті, що містить образи, агресію, дискримінацію або інші шкідливі висловлювання, вони можуть стати маркерами патогенного змісту. Такі тексти здатні мати негативний вплив на читачів, поширювати ворожнечу або призводити до конфліктів. Окрім того, що завдяки мові автор має змогу розкритися повною мірою як медійна мовна особистість перед аудиторією. Саме мовна особистість є тією сполучною ланкою між колективним та індивідуальним відображенням досвіду та мовною поведінкою – «усвідомленою і неусвідомленою системою комунікативних вчинків, які розкривають характер і спосіб життя людини» [36 С. 66-71.]. В автора також є прекрасна можливість маніпулювати свідомістю учасників медійної комунікації, просувати певні наративи або ж закріпити потрібну думку. Патогенні тексти можуть містити негативні, образливі, агресивні або провокативні висловлювання, які спрямовані на спричинення шкоди, роздратування або негативних емоцій у реципієнтів.

Українська мовознавиця, науковиця, політична та громадська діячка Ірина Фаріон надала багато подібного матеріалу для розгляду. Вона має репутацію людини, яка досить відверто висловлює свої думки, іноді навіть провокативно. Її погляди та публічні виступи часто викликають обговорення та суперечки в

українському суспільстві, проте, на мою думку, мало хто усвідомлює шкідливий характер подібних текстів, особливо в медійній комунікації. Свобода слова та право на висловлювання власної думки є неоціненними принципами нашого демократичного суспільства, проте з розвитком соціальних мереж важливо прагнути до об'єктивності та критичного мислення, а також усвідомлювати наслідки.

Сучасні медіа розглядають як спосіб ізоляції індивіда від суспільства. Подібну думку висловлював Ю. Габермас, зазначаючи, що «сценічний простір преси, журналів і літератури лише збільшився завдяки телебаченню, яке функціонує переважно у межах публічних сфер, передбачених національною державою» [35]. Мислитель розглядає телебачення як сцену, як демонстративний засіб масової комунікації. Такий засіб, на мою думку, досить ілюстративний завдяки зображенню. І саме зображальний арсенал телебачення дає змогу особистостям постійно «маячити» на екрані, привчаючи тим самим до свого зображення увагу суспільства. Відштовхуючись від тез Ю. Габермаса хочемо додати, що обценна лексика, неналежні висловлювання й непристойна поведінка, яку транслюють іноді в соціальних мережах, поступово привчають реципієнтів до того, що саме такі моделі поведінки є нормальними.

На прикладі декількох дописів вищезазначеної особистості, розглянемо ті лексичні засоби вираження експресивності, які потенційно можуть спричинити шкідливі наслідки і відповідно зробити текст патогенним. Уже в першому з дібраних дописів ми бачимо досить образливий вираз на адресу іншої особистості: *«через допис про мерзотницю мосійчук», «примітивна особа», «та з огляду на свою неосяжну дурість та тупість, знову блюванула в сторону Свободи», «бабо тупа»* [1]. Тут ми простежуємо досить агресивну лексику, яка окрім негативних емоцій більше нічого не викликає. Варто зауважити, що під час вираження власних емоцій, шановна пані Фаріон спотворює образ іншої особистості в свідомості реципієнтів. За допомогою подібних висловів вона має змогу поширювати власну суб'єктивну думку, негативно налаштовувати

авдиторію проти зазначеної ведучої, що може нести потенційну загрозу для психічного та фізичного здоров'я самої Наталії Мосійчук.

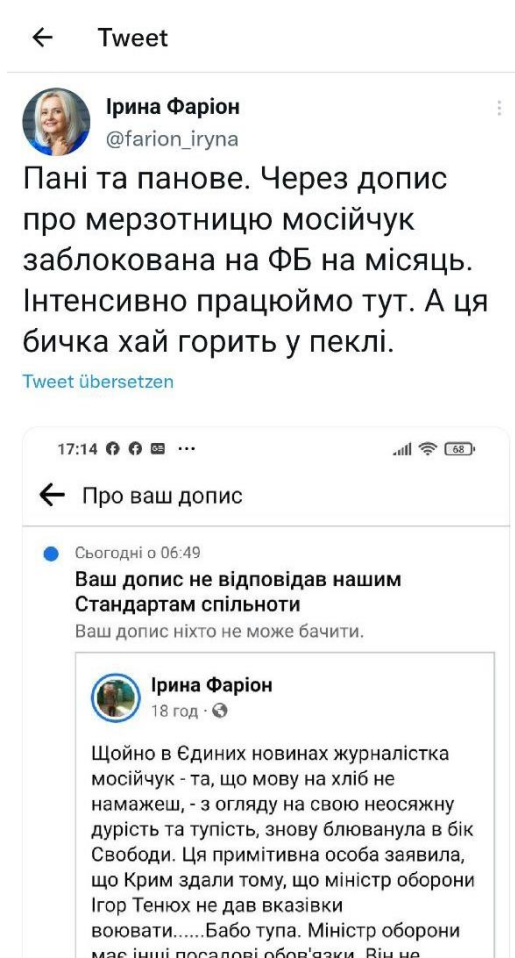

Рис. 2.2.1. Допис Ірини Фаріон про Наталію Мосійчук, ведучу новин ТСН

Перейдімо до наступного допису. І знову спостерігаємо образливі висловлювання на адресу вже Юрія Макарова: *«зужитий життям нитик»*, *«слабак»*, *«приклад чоловічої поразки»*, *«чоловік-поразка»*, *«гниляк болгарського роду»* [1]. Спостерігаємо поширення негативної оцінки про особу, тож цей допис не несе в собі нічого, окрім потенційної шкоди зазначеній особистості. Читаючи подібний текст у соціальних мережах, реципієнт не отримує жодної користі зі змісту і навіть дратується від такої манери подачі інформації. Такий текст зумовлює безліч негативних наслідків і для читача, і для самого об'єкта негативного відгуку. Варто зазначити, що Ірина Фаріон певним чином дезінформує власну аудиторію, оскільки текст містить неперевірену

інформацію або загальну заяву без доказів. Це виразно ілюструє словосполучення «*креатура Порошенка*».

Ірина Фаріон

@farion_iryna

Є собі такий зужитий життям нитик, слабак і приклад чоловічої поразки на прізвище Макаров. Цей чоловік- поразка очолює Шевченківський комітет, який цьогоріч вперше в нашій історії не обрав лавреатів премії Шевченка. Цей гниляк болгарського роду - креатура Порошенка. Дякуйте.

Рис. 2.1.2. Допис Ірини Фаріон про Юрія Макарова, колишнього голову Комітету Національної премії України імені Тараса Шевченка

Наступним «під приціл» потрапляє новий очільник Комітету Шевченківської премії, а саме Євген Нищук. Проте Ірині Фаріон, нищівно критикуючи його, вдається образливо висловитися на адресу ще двох людей: «*краще, ніж «утомльонний» і розлізлий у всьому Макаров*»; «*маю сумніви в націєцентричності Нищука*»; «*чи не та ж колода, що Лісовий*» [2]. Така агресивна подача інформації здатна змінити емоційний фон читацької аудиторії, негативно налаштувавши її проти зазначених особистостей. Ірина Фаріон висловлює та поширює сумніви щодо зорієнтованості Євгена Нищука на українську націю, його вмінні вибудувати професійну команду людей, аби ефективно працювати в культурній сфері України. Негативна оцінка новопризначеного очільника піддає сумнівам компетентність цього державного органу загалом, а також рішення Президента України, який видав цей указ. Фаріон зачіпає й високопосадовця – міністра освіти Оксена Лісового, який веде свою діяльність в одній з найважливіших сфер нашої держави. Таке публічне висловлення на його адресу також породжує ряд шкідливих наслідків: сіяння

сумніві щодо обраної кандидатури, а відповідно подальше вагання щодо правильності його вчинків, а також пильна увага до системи освіти в Україні в негативному ключі.

Ірина Фаріон Наша перемога -
неминуха

2 Tg. · 🌐

Нищук замість Макарова....Це, звісно, краще, ніж "утомльонний" і розлізлий у всьому Макаров, але маю сумніви в націєцентричності Нищука і в умінні сформувати відповідну команду людей.. Чи не та ж колода, що Лісовий? Словом, нема сили на радикальні дії в гуманітарній царині. Або крок назад, або пів крок. Що в головах- то і в діях.

Рис. 2.1.3. Допис Ірини Фаріон про Євгена Нищука, нового очільника Комітету Шевченківської премії

Розглянемо ще один приклад патогенного тексту, яким є черговий допис Ірини Фаріон. Тут їй вдалося не лише підірвати довіру до професіоналізму Емми Антонюк як журналістки, а й висловитися в негативному ключі й знецінити зусилля цілої спільноти людей, а саме представників феміністичного руху: «допис про непрофесійну фемку», «фемки – це криза жіночого роду» [1]. Їй вдалося, так би мовити, «вбити двох зайців одним пострілом». Можемо стверджувати, що цей текст є патогенним знову через наявність агресивної та образливої лексики, а саме: «*навіжена дикунка*», «*фемка*» (зневажлива номінація від «феміністка»).

Ірина Фаріон

@farion_iryana

Панове. Мій допис про непрофесійну фемку, що вела бесіду з Бобулом, як навіжена дикунка, вилучено з ФБ, а мене заблоковано на три дні. Отож до зустрічі завтра на ФБ. Фемки - це криза жіночого роду, що не має нічого спільного з соціальною рівністю прав

Рис. 2.1.4. Допис Ірини Фаріон про Емму Антонюк, українська журналістку, громадську діячку та блогерка

Маємо навіть продовження теми фемінізму в наступному дописі, у якому ніяк не змінюється загальний емоційний фон. Образливі висловлювання на адресу величезної когорти людей здатні викликати палку суперечку: *«від коментарів істот з витеклим мозком»*, *«перемога над вульгарними фемками»*, *«фемкам до психіатра руш»* [1]. Тут наявні й доволі провокативні висловлювання, які наштовхують реципієнтів до певних роздумів: *«найвеличніші істини викликають найагресивнішу реакцію»*, *«мети досягнуто»* [1]. Останнє яскраво демонструє, що певні тези Ірина Фаріон використовує для відповідної реакції у своїй адвиторії.

Ірина Фаріон

@farion_iryana

Панове. Отримала насолоду від коментарів істот з витеклим мозком . Тримаймося. До перемоги на вульгарними фемками. Саме найвеличніші істини викликають найагресивнішу реакцію. Мети досягнуто. А фемкам до психіатра руш

Рис. 2.1.5. Допис Ірини Фаріон про «фемок»

Повністю погоджуємося з тезою О. Рак, що слово повинно мати рушійну силу розвитку інтелектуального мислення людини, а не загрожувати її фрустрації, агресії, аномії чи, навіть, деструкції. На сьогодні виникає нагальна потреба у блокуванні й фільтрації небажаної інформації, що стратегічно загрожує психологічній безпеці людини, проте за умов безперешкодного розповсюдження таких шкідливих текстів, найкращим варіантом є самим навчитися їх розпізнавати та знешкоджувати [25, с. 5].

Отже, проаналізований матеріал дав змогу продемонструвати, які саме лексичні засоби ми можемо розглядати як справжні маркери патогенних текстів у соціальних мережах. На нашу думку, в українських реаліях це питання надзвичайної важливості, оскільки внутрішній розбрат мало чим допоможе суспільству, яке перебуває під постійним тиском інформаційного потоку, з якого до того ж потрібно виокремлювати тексти, що можуть грати на руку ворогу. Патогенні тексти в соціальних медіа зазначеної особистості вартують аналізу з погляду важливості усвідомлення шкоди, яку можуть мати їхній зміст не тільки для конкретної особи, а й навіть на рівні усієї держави. Не тільки реципієнти мають уміти фільтрувати подану в соціальних медіа інформацію, а й самі автори повинні усвідомлювати необхідність розуміння, які теми і як можуть обговорюватися.

2.2 Функціональний потенціал емоційно-експресивної лексики в медійних патогенних текстах дописів О. Арестовича в мережі Інстаграм

Емоційно-експресивна лексика в медійних патогенних текстах має великий та різноманітний функціональний потенціал і застосовується з різною метою. Вона може допомогти авторові і просто справити глибоке враження на аудиторію, і по-справжньому маніпулювати емоціями реципієнтів. Коли це може

призвести до негативних наслідків, то подібний текст ми називаємо патогенним. Тож розглянемо більш детально декілька таких текстів, щоб розуміти надалі, як емоційно-експресивна лексика може бути використана для свідомого впливу на реципієнтів.

Для аналізу було обрано ряд дописів колишнього радника голови Офісу президента Олексія Арестовича в мережі Інстаграм. Погляди щодо мовної та культурної політики, ЛГБТ-спільноти, жінок у ЗСУ та безліч інших питань неодноразово викликали суспільний резонанс, тож було цікаво з'ясувати, які функції можуть виконувати засоби вираження емоцій і чи були вони дібрані спеціально задля ще більшого впливу і досягнення бажаного результату.

У першому дописі ми бачимо жаргонну лексику, на кшталт: «*бляха*», «*дурацький*» [3]. Можна припустити, що це було зроблено з метою скорочення відстані, встановлення емоційного зв'язку між автором та реципієнтом. Це могла бути й спроба розрядження атмосфери, аби наступний жарт сподобався аудиторії. Проте стереотипне порівняння жінки з погодою «*березень – ти жінка*» [3] все одно залишається гендерно-дискримінаційним та образливим. У сучасному українському суспільстві більшість медійних особистостей надають перевагу нестереотипним та недискримінаційним порівнянням, що не ображають особистість або групу людей. Проте Олексій Арестович відомий подібними висловами, тож можна припустити, що вживання конкретної емоційно-експресивної лексики не є необачним рішенням або непродуманим вчинком. Емоційно насичені слова та вирази можуть бути спеціально вжиті з метою провокувати аудиторію, керувати думками та діями читачів, а також робити текст і його автора більш упізнаваним. Наявність незбалансованості гендерного аспекту точно дозволяє заохувати цей допис до патогенних текстів.

alexey.arestovich - Бляха, вже сховав всі светри, а тепер треба підійматися і йти кудись на цей дурацький холод.

Ще вчора ж було тепло.

О, березень - ти жінка.)

#арестович

Рис. 2.2.1. Допис Олексія Арестовича з порівнянням погоди з жінками

Далі проаналізуємо справді резонансний допис, що прямо стосується національної безпеки України, адже Олексій зумів зачепити подразливе мовне питання в нашій країні. Розглядаючи подібне питання, варто бути дуже обачними до слів, брати до уваги емоції, які закладено в текст, і вміти передбачати, який відгук віднайде ця проблематика в суспільстві.

Уживання таких словосполучень, як: *«російськомовні українці»*, *«Західна Україна»*, *«Східна Україна»* і, безумовно, *«кремлівська технологічна вигадка»* [3] найкращим чином привертають увагу реципієнтів. Олексій вправно користується ефективним інструментом задля залучення аудиторії, а саме розпочинає свій текст із часткового використання наративів, що вживають пропагандисти ворожої держави для виправдання окупації території України. Залучення подібної лексики здатне спричинити справжній шквал емоцій, що, імовірно, призведе навіть до рішучої реакції та дій.

«Свобода тут переможе, коли ми однаково будемо ставити на місце тих, хто найжджає на тих, хто говорить російською, так і на тих, хто говорить українською», *«людина відкривається тоді, коли її оточує свобода»*, *«Різноманітність – базовий ресурс людства»*, *«Якщо не буде свободи – не буде України»*, *«Чисте НКВС, і її чиста перемога»* **ПОКЛИКАННЯ** – ці вислови, безсумнівно, здатні викликати справжній суспільний резонанс. Можливо, Олексій Арестович ужив таку емоційно-експресивну лексику задля вираження власних емоцій, проте подача матеріалу, уже сталий образ цієї особистості, яку ми можемо назвати токсичною в певних ситуаціях, нашоствують на роздуми, що

це було здійснено з метою викликати різні емоції, переважно негативні, у реципієнтів. Вищезазначені словосполучення здатні створити винятково той емоційний фон, який містить у собі страх за окреслене майбутнє, злість та обурення тих, хто не поділяє таку думку. До того ж, використання сильних емоційних слів та образів із негативною конотацією одразу привертає та утримує увагу реципієнтів, змушує на емоціях шукати додаткові закодовані смисли.

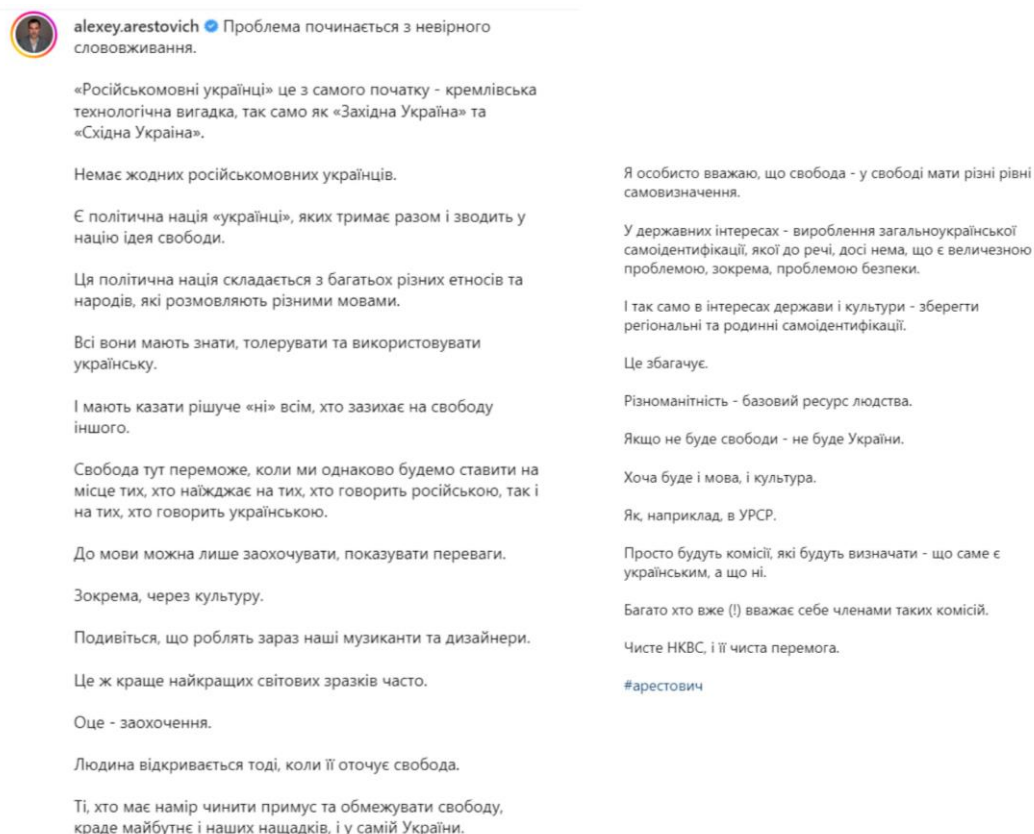

Рис. 2.2.3. Допис Олексія Арестовича про російськомовних українців

Наступний короткий допис теж не може стати не впливовим, оскільки знову стосується зазначеної попередньо проблематики. Олексій називає дискусію навколо цього «мовними *ср*чами*» і «напівполітичною *маячнею*» [4]. У такий спосіб, на нашу думку, Олексій провокує гостру негативну реакцію в читацької аудиторії, знецінивши зусилля тих, хто стоїть на варті державної мови, і провокуючи до дій інших, поборників думки, що це не настільки важливо в сучасному контексті. Подібним текстом Арестович самотужки може поділити суспільство, використовуючи відверто провокативні негативні формулювання.

Олексій Арестович

11. Apr. · 🌐

- Перечитав я ото вчорашні мовні срачи і всю напівполітичну маячню навколо.

Знаєте що?

Ми всі йбнуті, з якої сторони ми б не були.

...і це нас по-справжньому об'єднує. 🤔)

Рис. 2.2.3. Допис Олексія Арестовича про обговорення мовного питання

Наступний допис цієї медійної особистості інтригує і налаштовує на відповідну емоційну реакцію своїм початком: **«постає нова загроза: втратити час після перемоги та піти хибним шляхом розвитку»** [3]. Це вже налаштовує реципієнтів на негативне емоції, що посилює вплив на читача і програмує на негативне ставлення до того, про що йтиме мова надалі. Олексій ставить риторичне та відверто провокативне запитання: **«Яку Україну ми хочемо будувати: вільну, відкриту, багатокультурну чи закриту та моноетнічну?»** [3]. Наведені епітети підкреслюють негативне ставлення автора до одного явища і прихильність до зовсім іншого: Арестович апелює знову до мовного питання, аргументуючи це тим, що в Україні проживає не один етнос. Він закладає думку, що, ідучи шляхом посилення державності України, укріплення правого статусу української мови та скарбу нашої нації – мови, ми воліємо отримати недовговічний цвіт та існування нашої країни. Наводячи приклади та звертаючись до найтемніших сторінок нашої історії, Олексій посилює ефект від негативного враження, що має таким чином високий ступінь впливу на

реципієнта: *«втрата державності, Голодомор та репресії»* [3]. Звертання до певних історичних подій виконує оцінну функцію, бо складається враження, що якби сталося по-іншому, то *«не було б ні Московії, ні репресій, ні Голодомору, а результати незалежності за сто років вразили б людство»* [3]. Наведений фрагмент дозволяє закласти певне судження у свідомість аудиторії та посіяти певні судження щодо правильності вибору, зробленого владою і народом.

alexey.arestovich - Перед Україною постає нова загроза: втратити час після перемоги та піти хибним шляхом розвитку.

Зараз у нас набирає обертів проектний конфлікт, якому ще судилося перейти в гостру фазу.

Ми вибороли право самі обирати проект розвитку країни в історії.

Яку Україну ми хочемо будувати: вільну, відкриту, багатокультурну, вольову, креативну чи закриту та моноетнічну?

Друга не зможе розквітнути та існувати довго.

Спроби вже були сто років тому.

Результат відомий - втрата державності, Голодомор та репресії.

Нові спроби будуть мати схожі наслідки.

Кажуть про застарілий конфлікт між проектом Скоропадського та Вінніченка з Петлюрою.

А я кажу про об'єднання проектів, як новий життєздатний проект.

Бо якщо б вони об'єдналися тоді, не було б ні Московії, ні репресій, ні Голодомору, а результати незалежності за сто років волі вразили б людство.

Велике інтерв'ю Наталії Мосейчук, де детально поговорили про рік війни, політику та проекти розвитку України після перемоги на моєму YouTube каналі.

#Арестович #Арестович_інтерв'ю

Bearbeitet · 11 Wo. · Übersetzung anzeigen

Рис. 2.2.4. Допис Олексія Арестовича про майбутнє України

Далі Олексій продовжує поширювати розбрат в українському суспільстві: *«а якщо ми не будемо забувати, що в багатьох з нас – є інші рідні мови разом з українською, то взагалі поєднаємо унікальність зі свободою»* [3]. Він знову просуває наративи, якими активно послуговуються пропагандисти ворожої

держави. Олексій наче не усвідомлює, що те явище, про яке він каже, результат багаторічного впливу на ідентичність нашого народу, утисків тієї ж свободи, визначенням якої він намагається маніпулювати. Просуваючи подібні думки, Арестович тільки провокує внутрішній конфлікт у нашій державі, кидає виклик тим, хто бореться за збереження нашої спадщини та виступає за розвиток лише однієї мови, яка в межах України має бути рідною в більшості громадян держави. При цьому Олексій використовує нейтральну на перший погляд лексику, проте кожен може по-своєму емоційно забарвити її відповідно до контексту та власного мовного та соціокультурного досвіду.

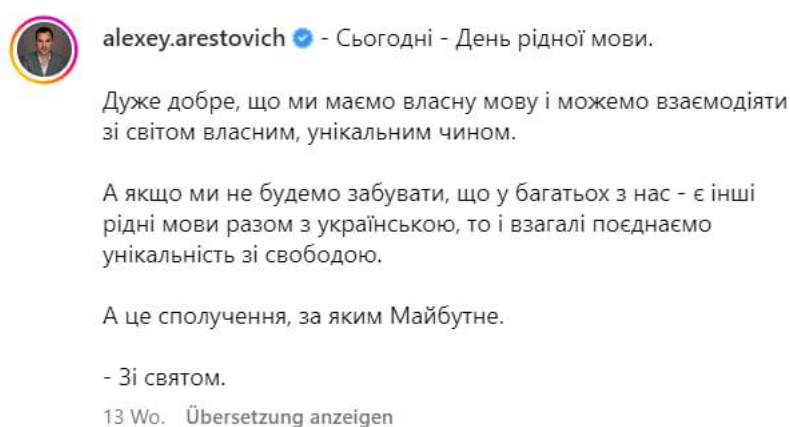

Рис. 2.2.5. Допис Олексія Арестовича про рідну мову

Отже, Олексій активно послуговується емоційно-насиченою лексикою, що створює емоційно заряджений контент, який дозволяє більш ефективно впливати на реакцію та поведінку аудиторії. У деяких дописах це дозволяє вже від самого початку налаштувати реципієнтів на відповідний емоційний стан, в інших – збентежити читача різкою зміною загального настрою, розпочавши з чогось позитивного і закінчивши негативним явищем, тим самим налаштувавши реципієнтів відповідним чином до зазначеного явища. Використання емоційно насичених мовних засобів допомагає підтримувати контакт і схилити до взаємодії.

Висновки до Розділу 2

Розпізнавання лексичних маркерів патогенних текстів у соціальних медіа вимагає критичного мислення та уважного аналізу. Важливо уникати швидких суджень і підтверджувати інформацію з надійних джерел, перевіряти контекст і зважати на мотивації авторів. З проаналізованих дописів Ірини Фаріон, ми чітко може виокремити подібні наміри, що несуть за собою створення негативного образу щодо тієї чи іншої особистості, що може нанести непоправної шкоди згаданим людям. Окрім того, варто пам'ятати, що оцінка тексту повинна базуватися на фактах, об'єктивності і розумінні різних поглядів. Агресивні висловлювання, власні суб'єктивні судження, які нам активно може нав'язувати автор, частіше залишаються у свідомості людей якраз через емоційний складник подібних текстів. Емоційна сфера особистості будь-якої людини є тією силою, що мотивує, направляє та навіть регулює когнітивні процеси та сам процес відображення картини світу. Знання цього дозволяє керувати цією сферою життя людини та використовувати емоційно-експресивну лексику як інструмент маніпуляції з метою контролю над думками та поведінкою споживачів інформації.

У контексті нинішньої ситуації варто наголосити на важливості завдання, яке постає перед учасниками сучасного українського інформаційного простору. Вони мають забезпечувати конструктивний вплив, який буде містити в собі соціальну, психологічну та інформаційну безпеку. Подана інформація повинна сприяти розвитку людського розуму, підтримувати певну атмосферу в суспільстві, а патогенні тексти здатні лише заплутати та послабити людину, мати негативний вплив на майбутні дії та вчинки. Патогенні тексти слугують ефективним інструментом впливу під час інформаційної війни, тож варто усвідомити справді деструктивний вплив власних висловлювань і не забувати про фільтрацію інформації, у потоці якої ми перебуваємо щодня. Проаналізовані тексти Олексія Арестовича тільки підкреслюють важливість цього питання. За допомогою вживання емоційно-експресивної лексики, зачіпаючи при цьому

болучі питання українського народу, він створює емоційний зв'язок між користувачами соціальних мереж та собою. Це дозволяє побудувати емоційну згуртованість, у цьому разі негативну, що несе за собою ряд наслідків. Завойовуючи прихильність певної аудиторії, він отримує надалі змогу впливати на свідомість реципієнтів і просувати певні наративи в суспільстві.

Ідентифікація патогенних текстів тісно пов'язана з питанням національної безпеки. Медійні патогенні тексти можуть сприяти посиленню політичної нестабільності в країні. Вони можуть маніпулювати емоціями громадськості, підкреслюючи конфлікти, розбіжності та стимулюючи соціальні напруження. Це може призвести до соціально-політичних конфліктів. Навіть створення конфліктної атмосфери, підсилення недовіри до певних інстанцій, зіткнення груп із протилежними інтересами / поглядами – усе це може загрожувати національній єдності та руйнувати й так послаблену країну зсередини. Учасникам соціальної комунікації потрібно бути дуже обережними в цьому плані. Що Ірина Фаріон, що Олексій Арестович, на мою думку, системно працюють у плані розповсюдження патогенних текстів, проте, можливо, самі не усвідомлюють їх патогенності.

РОЗДІЛ 3

ПАТОГЕННИЙ ТЕКСТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНТЕРВ'Ю: ЗУМОВЛЕНІСТЬ ВИНИКНЕННЯ

3.1. Патогенний текст як реакція на зовнішній виклик

Патогенним текстом може стати будь-що: стаття в інтернеті, рекламний відеоролик, публікація в соціальній мережі і навіть особисте висловлювання в усному мовленні. Існує безліч причин для виникнення патогенного тексту: суб'єктивне сприйняття дійсності реципієнтів, а не об'єктивне їх бачення; неосвіченість особи, невеликий культурний розвиток і нерізноманітне дозвілля; заборона всього, що було пов'язано з еротикою та сексуальністю; ліберальні та демократичні погляди.

У сучасному світі з'явився ще один – віртуальний – у якому реальність замінюється кращою вигадкою. У такий спосіб людину поглинає ілюзія штучного світу, яка стирає моральні межі, знищує життєво важливі цінності, що може призвести до дискомфорту, психічних фобій та хвороб людини, яка час від часу змушена повертатися до дійсності. Мешканцям посттоталітарних країн, до яких належить й Україна, доводиться співіснувати з особливим видом патогенного тексту, який виник у нас під впливом двох «культур патогенності». «Посттоталітарні країни після розвалу СРСР стали ареною, де перетинаються впливи принаймні двох різновидів патогенного тексту: того, що прийшов із Заходу, і того, що прийшов зі Сходу (насамперед із Росії) та культивувався в Україні близько семи десятиліть» [2]. На нашу думку, ці культури суттєво різняться своїми підходами, ідеологічними акцентами та методами впливу, проте обидві мають значний вплив на формування інформаційного поля в Україні. Західні патогенні тексти часто базуються на маніпуляціях, що покликані вплинути на реципієнтів через викривлення фактів, емоційні провокації та

використання стереотипів. Російська ж патогенна культура має свої специфічні риси, які значною мірою відображають політичну та інформаційну стратегію країни. Вона містить систематичне поширення фальшивої інформації для дестабілізації ситуації в Україні та дискредитації української влади, створення та поширення теорії змови, що підривають довіру до офіційних джерел інформації та розпалюють недовіру в суспільстві. Таким чином, патогенні тексти в Україні є продуктом синергії західних та східних впливів, і їхній аналіз потребує брати до уваги специфіку обох культур патогенності. Цей продукт містить у собі багатошарові наративи, що важко розпізнати; тексти, які свідомо розпалюють конфлікти між різними соціальними групами, зокрема на мовній, культурній чи політичній основі, або ж поширення інформації, що дискредитує і західні, і українські офіційні джерела інформації, створюючи хаос і невизначеність в інформаційному полі. Вплив патогенних текстів проникає в нашу свідомість та навіть у підсвідоме. «Шкідливість таких текстів полягає в тому, що вони привчають споживати інформацію, не докладаючи жодних зусиль, таким чином виробляють звичку некритичного сприйняття текстів» [18].

Те місце, де поширюються патогенні тексти, залежить від того, де він виник та знайшов свій функціональний вияв, тобто від інформаційного оточення тексту. Зауваживши на впливі та потенційних наслідків патогенного тексту, можемо сміливо стверджувати, що це доволі небезпечна зброя, яка швидко набуває поширення в інформаційній сфері. Якись тексти були створені навмисне з конкретною метою, їх доволі важко розпізнати, проте в умовах гібридної війни з Росією, українське суспільство стало набагато обачніше до того, що поширюється на просторах інтернету. Проте окремі патогенні тексти могли стати продуктом необдуманих вчинків та емоційної реакції на чинники ззовні. Саме тому нашу особливу увагу привернули патогенні тексти, виникнення яких було зумовлено певної комунікативною ситуацією та гострою тематикою. Особливо цікаво простежити виникнення патогенного тексту під час інтерв'ю, коли запрошений гість може стати несвідомо автором подібного тексту. Спеціально обрана негативна тема для обговорення, тонко сформульоване та завуальоване

питання, яке може спровокувати різку відповідь, а методичне розпалювання емоцій у гостя/гості з плином інтерв'ю може створити сприятливу атмосферу для виникнення хоч і ненавмисно продукованого, але патогенного тексту. Майбутнє інтерв'ю вимагає від медійника підготовку на високому рівні, щоб бесіда пройшла максимально ефективно і з успішним отриманням інформації від респондента. Саме для цього інтерв'юер застосовує психолінгвістичні прийоми, які впливають власне на інтерв'юйованого. Холод Г. описує прийоми експліцитних маніпуляцій в інтерв'ю [33], наведемо основні з них:

1. Використання аргументів для зміни рішення, думки, ставлення учасника комунікації;
2. Навмисно не помічати деякі особливості комунікативної поведінки респондента;
3. Критика учасника комунікації або третіх осіб;
4. Формування в одного учасника комунікації позитивного / негативного ставлення до ситуації, явища, третіх осіб;
5. Переривання думки учасника комунікації;
6. Озвучення опозиційної точки зору;
7. Пряме схвалення / засудження думок і вчинків учасника комунікації / третіх осіб;
8. Зацікавленість журналіста конкретно інформацією, що зумовлює появу стимулу в інтерв'юйованого розповісти більше;
9. З'ясування деталей інформації з метою активізації інтерв'юйованого щодо більшої інформації;
10. Перевірка правильності сприйняття інформації та її інтерпретації за допомогою перепитування;

11. Узагальнення фактів таким чином, щоб виникла підстава для продовження спілкування;

12. Імпровізація з огляду на емоційний стан респондента [33].

У статті Холод Г. зазначені також імпліцитні прийоми впливу:

1. Прохання однозначно оцінити контраверсійні явище та ситуацію, які потребують детального аналізу й об'єктивної оцінки.

2. Прохання відповісти на запитання, що потребує розлогої відповіді, використовуючи лише стверджувальні або заперечувальні слова.

3. Формулювання запитань, спрямованих на моделювання позитивного / негативного образу учасника комунікації, третіх осіб тощо.

4. Цілеспрямоване використання неправдивої інформації про учасника комунікації для виникнення мотивації давати відповіді на запитання.

5. Цілеспрямоване використання неправильної або частково неправильної інтерпретації інформації, озвученої раніше учасником комунікації.

6. Використання повторного запитання, на яке учасник комунікації раніше відповідала не захотів.

7. Озвучення інтерв'юером своєї точки зору (переважно контрарної позиції інтерв'юйованого).

8. Використання інформації, яка спонукає учасника комунікації до міркувань й оприлюднення власної точки зору [33].

Отже, патогенним може стати будь-який текст, що провокує негативні емоції або спричинює деструктивні соціальні наслідки через маніпуляції, викривлення фактів або розпалювання конфліктів. В Україні патогенні тексти формуються під впливом і західних, і російських джерел, і поширюються в різних інформаційних середовищах, що особливо небезпечно в умовах гібридної війни.

3.2. Ірина Фаріон: особливості комунікативної ситуації та мовлення

Для аналізу умов виникнення патогенного тексту під час інтерв'ю було обрано відео «ІРИНА ФАРІОН: ЛГБТ, електрошокер, розлучення, гомеопатія та фемінітиви» з Youtube-каналу «Це Ніхто Не Буде Дивитись» за участі Емми Антонюк та Ірини Фаріон. Уже з назви та опису під відео ми розуміємо, що оговорюватимуть гостросоціальні теми, як-от: ЛГБТ, фемінізм та гендерна рівність.

Інтерв'ю починається з таких тез та запитань Емми Антонюк до Ірини Фаріон, які створюють певний емоційний фон: *«Вас називали радикальною, божевільною, жінкою не в собі. Відкривали навіть кримінальні справи за Ваші висловлювання. Чи відчуваєте Ви, якщо не образу, то внутрішнє оце «а я ж казала»? Чи не відчуваєте Ви, що говорили правду, те, що зараз на вустах в усіх, але до Вас не дослуховувались»* [5]. Поставлені питання вже задають загальний негативний тон розмови та створюють певне емоційне напруження та негативні почуття з боку однієї чи обох сторін інтерв'ю. Проте Ірина Фаріон з усмішкою та доволі позитивно відповідає, паралельно занурюючись у події минулого та розповідаючи що з чого все починалось. Вона стверджує, що нема на що ображатися, тому що деякі з її висловлювань навіть не були почуті більшістю України або ж просто не могли бути сприйняті тогочасним суспільством.

Інтерв'юерка ж знову повертає свою гостю в напружену атмосферу та намагається викликати певну реакцію в інтерв'ююваної: *«Ви просто жива людина і Ви маєте почуття. Ви не тільки медійна особистість і мені здається, цій живій людині з почуттями має бути елементарно образливо, Ви маєте мати претензію»* [5]. Проте пані Ірина Фаріон не задовольняє зацікавленість інтерв'юерки, змінюючи тему та просто сказавши, що вона *«вже все виплакала»* [5]. Далі вона занурює нас в короткий історичний екскурс, згадуючи часи УПА та волонтерську діяльність тогочасних українців. Такою оповіддю гостя задає інтерв'ю спокійний та розмірений тон, її дуже приємно та цікаво слухати, адже перед нами постає досвідчена інтелектуальна жінка, а не той образ Ірини, який

створили скандали та гучні заяви навколо її особистості. Вона активно підтримує розмову, уважно слухаючи Емму і висловлюючи власну думку з того чи іншого приводу. З перебігом інтерв'ю Ірина Фаріон зачепила дуже гостру тему для української держави, а саме мовне питання. Вона навела приклади із сусідніх держав, у яких цінують державну мову і зауважила, що наші люди поставили блок на історичну пам'ять. Вона підкреслила, що минулі покоління не реагують із подивом на російсько-українську війну, оскільки вже пережило *колись «велику біду»* [5]. У той же час сучасні покоління вирішили, що *«вхопили Бога за бороду»* [5], тобто вже досягли чогось незвичайного чи вимріяного [5] і можуть гарно відпочивати за кордоном і спокійно пити каву. Вона чітко окреслює розуміння важливості самоідентифікації в умовах незалежності України, яке, на жаль, почало зникати. Ірина Фаріон стверджує, що її покоління і покоління її доньки *«мало пройти через ту страшну війну»* [5], щоб зрозуміти, де їхній корінь. Подібне висловлювання могло обурити багатьох, оскільки вона зачепила болісну тему для всіх нас, проте цього не сталося. Їй вдалося чітко окреслити свою позицію, а також навести декілька аргументів, чому такі жахливі події, що ми щодня бачимо в новинах, можуть пробудити у свідомості української нації ту історичну пам'ять, яка може стати нашим порятунком. Багато українців почали забувати про культурний спадок нашої країни і тільки *«огонь запеклих не пече»* [32]. Можемо стверджувати, що Фаріон використовує літературні метафори, щоб передати трансформаційну силу історичного розуміння та саморефлексії і запобігти негативному тлумаченню власних висловлювань.

У такому настрої проходить перша третина інтерв'ю, проте Емма Антонюк сама наголошує, що їй цікаві інші грані особистості Ірини Фаріон. Вона вміє здивувати слухача глибокими знаннями, які стосуються науки, лінгвістики, соціокультурних явищ. Інтер'вюерка вже сама попереджає, що якщо питання не сподобаються, то гостя може на них не відповідати. Тобто тут ми вбачаємо закладені умови для можливого виникнення патогенного тексту.

Одним із перших питань Емми Антонюк було про Євгена Клопотенко: *«Коли він фарбує нігті або вдягає спідницю, Вас це бентежить?»* – *«Мені це не*

подобається, він що жінка, щоб спідницю носити?» [5]. Таке висловлювання підкріплює традиційні гендерні ролі та обмеження, що призводить до дискримінації осіб, які не відповідають цим стереотипам. До того ж, коментар, який висміює або критикує чоловіків за використання традиційно жіночого одягу або косметики, сприяють стигматизації гендерно неконформних осіб. До того ж, Ірина Фаріон своїми словами обмежує свободу самовираження Євгена, створюючи тиск відповідати суспільним очікуванням.

Уже далі в інтерв'ю гостя знову поширює застарілі гендерні стереотипи, згідно з якими певний одяг асоціюється з конкретною статтю: *«Жінки звикли до чоловічого строю»* (про штани) [5]. Вона неначе стверджує, що носіння жінками штанів є певним відхиленням від норми або чимось неналежним, що може призвести до стигматизації тих, хто вибирає зручний для себе одяг.

Не обійшлося й без політики: *«Коли вона публічно підтримувала Порошенко, то це мене дуже... це погано»* (про Забужко) [5]. Критика на підставі політичної підтримки може загострити політичні розбіжності та роз'єднати суспільство, а публічне засудження Оксани Забужко за її політичні переконання може створити ворожнечу та неприйняття до різних поглядів. Далі Ірина Фаріон додає: *«Фемінізм мене не цікавить, я надто вільна»* [5]. Тут вже сама Емма Антонюк додає гостроти перебігу розмови, просуваючи відповідну тезу: *«Ви гадаєте, що Забужко не вільна? Це відома українська феміністка»* [5]. На що отримує несподівану відповідь: *«Мені не доводилося боротися з чоловіками»* [5]. Така позиція гості знецінює зусилля феміністичних рухів, що борються за рівність та права жінок, а також може сприяти поширенню хибних уявлень про фемінізм, зводячи його до боротьби з чоловіками, що не є суттю феміністичного руху.

Тему фемінізму Фаріон розкриває крізь призму власного досвіду, адже вона занурює нас трохи за лаштунки свого особистого життя. Вона не ставить собі за мету принизити когось, проте доволі необачно просуває неоднозначні тези: *«Якщо він кладе на тебе хатню роботу і ти це виконуєш, то де твоя гідність»*[5]. Подібне може бути інтерпретоване, як звинувачення жінок у тому,

що вони приймають на себе хатню роботу, що може знизити їхню самооцінку та сприяти почуттю провини. Інтерв'юерка сама ж змінює дещо тему розмови, наводячи власний приклад та перебиваючи гостю: *«Але якщо це роблять 75% українок, це не означає, що в них немає гідності, це означає, що щось не так з суспільством»* [5]. Вона визнає проблему в суспільстві, проте акцент на гідності може спонукати жінок почуватися відповідальними за зміну ситуації. Висловлювання про хатню роботу та наведення статистики може підкріплювати традиційні гендерні ролі, де жінки автоматично очікуються на виконання більшої частини хатніх обов'язків, що підтримує гендерну нерівність, що вже побутує у світі. Підсумовуючи, Ірина Фаріон врешті-решт ставить крапку в цій темі: *«Говорячи про фемінізм, ви мене принижуюте»* [5]. Вона зводить дискусію про фемінізм до особистих образ, що відволікає від конструктивного обговорення питань рівноправності. Таке приниження важливості теми з фемінізму може призвести до її маргіналізації, зменшуючи суспільну увагу до важливих питань гендерної рівності. Подібні висловлювання можуть також сприяти збереженню наявної гендерної нерівності, якщо обговорення феміністичних ідей сприймається як атака або приниження.

Ірина Фаріон також наголошує, що: *«Мудрі жінки ті, які не протистоять чоловікам, а навпаки чоловіки їм помагають в утвердженні свого еґо»* [5]. Таким чином вона знецінює роль жінок як самостійних особистостей, які мають право на власні амбіції, переконання та незалежність, а також викривляє саму чуть концепції мудрості, адже репрезентація «мудрості», як здатності жінок не протистояти чоловікам, спотворює справжнє значення мудрості, що полягає в критичному мисленні, самовдосконаленні та незалежності.

Емма Антонюк охоче розпитує гостю також щодо теми ЛГБТ-представників, яких вона називала *«гендернутими»*: *«Гендернуті, це ті, які постійно накидують якісь комплекси у взаєминах між чоловіками та жінками»* [5]. Таке її висловлювання висміює тих, хто порушує питання гендерної рівності, що може призвести до знецінення їхніх зусиль. Використання дефініції *«гендернуті»* зменшує важливість обговорення гендерних проблем, що може

призвести до їхньої ігнорування. Інтерв'юерка стає на захист тих, хто активно бореться за права соціальних меншин в Україні, наголошуючи на важливості їхньої допомоги жертвам домашнього насилля. На що отримує відповідь: *«Нехай ті жінки організують свою роботу так, щоб вони не страждали. Як він тебе в хаті принижує, чого ти його тримаєш в хаті? Що це за позиція ниття? Тобі не соромно, що ти в себе в хаті не можеш дати собі раду?»* [5]. Ірина звинувачує жінок у тому, що вони є жертвами насильства, що може посилити їхнє почуття провини та сорому. Такий підхід ігнорує складність ситуації домашнього насильства і системні причини, які роблять жінок вразливими. Надалі жінки можуть побоюватися звернутися по допомогу через страх бути звинуваченими у власних проблемах, а відсутність підтримки та звинувачення можуть ще більше ізолювати жінок, що переживають насильство. Емма ділиться власним досвідом та зазначає, що особисто знає багато жінок, у яких життя перетворилося на трагедію через домашнє насилля. *«Вони самі перетворили своє життя на трагедію. Вони допустили в своєму житті приниження»* [5]. Проте після цього Фаріон покладає відповідальність за насильство на самих жінок, що пережили його посилюючи їхню травму і знецінюючи їхні почуття. Такий підхід знімає відповідальність з кривдників і не враховує їхню роль у насильстві, а також підтримує токсичну культуру мовчання в нашому суспільстві. Жертви насильства можуть побоюватися відкрито говорити про свої проблеми через страх бути звинуваченими у власних стражданнях, а подібне висловлювання тільки сприяє культурі, де постраждалі змушені мовчати і не отримують необхідної допомоги.

Про представників ЛГБТ в українському війську Ірина Фаріон відгукується так: *«Мене не цікавить їхня сексуальна орієнтація, нехай кожен свою сексуальну орієнтацію залишить за дверима» «Я вважаю, що це неприродньо»* [5]. Вона знецінює сексуальну орієнтацію як важливий аспект ідентичності людини, змушуючи їх приховувати свою справжню сутність. Подібна заява про неприродність сексуальної орієнтації підтримує гомофобні настрої та стереотипи, що можуть призвести до дискримінації та насильства, а

психологічний тиск на ЛГБТ-військових особливо негативно впливає на їхній моральний стан. Це може знижувати бойовий дух та ефективність служби, а також сприяти запровадженню або підтримці дискримінаційних політик та практик у війську, що обмежують права та свободи ЛГБТ-людей. Варто зазначити, що сама вимога залишити свою «сексуальну орієнтацію «за дверима»» [5] суперечить правам людини на самовираження та недискримінацію.

У кінці інтерв'ю гостя вирішила підсумувати все раніше зазначене, звертаючись знову до теми війни: *«Ми 30 років убивали українців в Україні. І тепер маємо за це відповідати. Це наша кармічність. Це наша причина й наслідок»* [5]. Проте цього разу їй вже не вдається згладити гострі кути та донести свою думку так, аби вона не викликала обурення. Її створюють враження, що українці самі винні у своїх стражданнях, що зменшує відповідальність агресора та знецінює жертви війни. Це може стерти розуміння того, хто ж є агресором і хто є жертвою в цьому конфлікті, що важливо для міжнародної підтримки України. Також важливо усвідомлювати, що в такі важкі часи аж ніяк не можна підривати бойовий дух і робити подібні гучні заяви. Відчуття «кармічності» може породити зневіру та деморалізацію. Зменшення готовності до спротиву: Якщо люди починають вірити, що страждання є «кармічним наслідком», то ті, хто вже постраждав від війни, можуть відчувати провину за власні страждання. Загальне суспільне відчуття безнадії та приреченості може поширитися, якщо люди будуть вірити, що війна є результатом «кармічних» причин, що стане додатковою загрозою для військових та волонтерів, які активно захищають країну. У часи повномасштабної війни нам кожному потрібна підтримка, адже кожен із нас є додатковою ланкою ланцюга, який об'єднує цілу країну та націю.

3.3. Олексій Арестович: особливості комунікативної ситуації та мовлення

Для аналізу умов виникнення патогенного тексту під час інтерв'ю було обрано також відео «Олексій Арестович: як покинув Україну? Про житло у США, президентство і три шлюби» з Youtube-каналу «Олицька» за участі Анна Олицької та Олексія Арестовича за 24 січня 2024 року.

З аналізу постів ми можемо стверджувати, що Олексій Арестович доволі суперечлива особистість. Тому було доволі цікаво проаналізувати його вислови та думки, що лунають в атмосфері діалогічного мовлення інтерв'ю, яке забезпечує умови невимушеності та раптовості, коли інтерв'юєрка ставить заздалегідь підготовлені нею запитання.

«Багато що Ви приховуєте, багато що можна тільки здогадуватись і реальних фактів небагато» [6]- саме так починає інтерв'ю Анна Олицька та запрошує Олексія Арестовича до відвертої розмови та розкриття його особистості. *«Чому не вірять? Чому постійно щось копають? Чому оці 33 бойові виходи постійно під сумнів ставлять?»* [6]. Розмова вже починається з не дуже приємних для гостя тез та запитань, які створюють певну атмосферу недовіри. Інтерв'юєрка формулює такі запитання, які спрямовані на моделювання негативного образу учасника комунікації. Після озвучених запитань у свідомості реципієнта неначе вже є готовий образ цієї медійної особистості, оповитий здогадками та неправдими свідченнями. Проте здебільшого надалі розмова набуває спокійного тону, а Олексій щиро розповідає про події, які нещодавно сталися, але не може багато повідати нам про щось, що стосується державної безпеки. Більш цікавими є історії з його дитинства, особистого життя та власного досвіду. Коли мова йшла тільки про нього самого, то не лунало нічого, що могло нести потенційну загрозу чому-небудь. Проте з плином часу теми в інтерв'ю починають зачіпати й інших людей та окремі сфери суспільного життя, а, отже,

зросла вірогідність виникнення потенційної шкоди від висловлювань запрошеного гостя.

Коли йшлося про колишніх дружин Олексія, то ми отримали яскравий приклад стереотипізації поведінки жінок: *«Мої дружини не були жінками, які скандалили. Вони дуже благородні люди»* [6]. Склалося враження, що саме скандали та емоційні реакції є негативними рисами жінок, що протиставляє *«благородність»* та *«скандальність»*. Своїми словами він створює тиск на жінок, змушуючи їх уникати вираження своїх емоцій та проблем, щоб не бути *«скандальними»*. Він ідеалізує певні патерни поведінки, що може обмежувати жінок у їхній свободі вираження, натякаючи, що тільки тихі та покірні жінки заслуговують на повагу. Варто зазначити, що Олексій, як й Ірина Фаріон, дещо спотворює визначення благородності, адже справжня благородність не залежить від відсутності конфліктів, а від здатності до взаєморозуміння і підтримки. Олексія поширює ще один стереотип: *«Жінки постійно плачуть»* [6]. Його висловлювання ігнорує те, що не всі жінки однакові, і кожна людина має різний рівень емоційної виразності. Своїми словами він знецінює людські емоції та переживання.

Розповідаючи про свій спосіб життя, Олексій Арестович зазначає, що взагалі не вживає алкоголь, додавши: *«В армії випив стільки, що вже не хочу»* [6]. Таким чином він створює враження, що вживання алкоголю в армії є нормальним і прийнятним. Він ігнорує проблему надмірного вживання алкоголю, до того ж під час військової служби, роблячи її частиною жарту або нормальної поведінки.

Продовжуючи тему про власних жінок, Олексій каже: *«Нема до чого придиратися, вони завжди слідували за собою»* [6]. Він підкреслює зовнішність жінок як головний критерій їхньої цінності, що сприяє об'єктивації, а такий фокус на зовнішності знецінює важливість інших якостей жінок як особистості. Йому вдається абсолютно знецінити також надзвичайно важливий аспект жіночого буття, розповідаючи про пологи: *«Постаралася трохи»*[6]. Він нібито

не усвідомлює серйозність та важливість процесу народження дитини, що є фізично і емоційно важким випробуванням.

Розповідаючи зворушливу історію знайомства батьків, Олексій необачно підтримує ще один гендерний стереотип: *«Мама вийшла як нормальна жінка, вперла руки в боки та висказалась батькові»* [6]. Він підкріплює стереотип, що нормальна жіноча поведінка включає емоційне і конфліктне висловлювання, що може зміцнювати упередження про жінок, як про більш емоційних і менш раціональних у порівнянні з чоловіками.

Повертаючись до теми військової служби в Україні, Олексій рішуче заявляє, що: *«Військових в Україні ображали всіма доступними способами»* [6]. Таким чином він сприяє деморалізації військових, підкреслюючи їхні труднощі та зменшуючи почуття цінності і підтримки з боку суспільства. Він також збільшує соціальну напругу, акцентуючи увагу на економічній несправедливості й фінансових проблемах військових та збільшуючи критики уряду та інших відповідальних органів за їхню нездатність належним чином забезпечити військових. Оскільки він спирається більше на особистий досвід, то відбувається викривлення сприйняття. Олексій узагальнює негативний досвід лише деяких військових, що не завжди відповідає дійсності.

Також було висловлення про релігію: *«Я відкрита релігійна людина, православний нормальний»* [6]. Подібне висловлювання може бути сприйняте як дискримінаційне щодо людей, які сповідують інші релігії або належать до інших конфесій, ніж православ'я. Це може призвести до відчуження або навіть ворожості між релігійними групами. Підкреслення Олексієм своєї релігійної належності як «нормальної» може зменшити таким чином толерантність і розуміння до тих, хто має інші вірування або світогляд. З іншого боку, люди, які є нерелігійними, можуть відчувати себе ізольованими або менш вартісними в суспільстві, де такі висловлювання стають нормою.

Хочу зазначити, що протягом всього інтерв'ю Анна Олицька проєктує свої упередження та суб'єктивний погляд на обговорювану тему, що могло також призвести до формування небезпечних для суспільства висловлювань. Вона

побіжно озвучує свою позицію, при тому перебиваючи Олексія, що провокувало певну дискусію або створювало негативне враження про обговорюване явище чи особистість: «Нетипова українка», «Нетипова українська родина: Настя не готує», «Вівсянка на воді – отже є РХП» [6]. Поведінка ведучої є потенційним фактором виникнення патогенного тексту, оскільки її упередженість та власні стійкі переконання щодо певних соціальних ролей, поведінкових норм або культурних традицій можуть закріплювати стереотипи, знецінювати індивідуальні вибори та сприяти викривленому сприйняттю соціальних норм. Наприклад, твердження про «типовість» української родини може негативно вплинути на сприйняття сімей, які не дотримуються цього шаблону.

Висновки до Розділу 3

Отже, висловлювання медійних особистостей можуть мати значний вплив на суспільство, і важливо, щоб вони усвідомлювали свою відповідальність за слова та їхні наслідки. Люди, які пережили насильство, можуть втратити довіру до медіа та суспільства, що не підтримують їх та звинувачують у їхніх проблемах. Необдумані висловлювання як наслідок необережних дій інтерв'юера чи гостя самого інтерв'ю можуть поширювати негативні стереотипи та упередження в суспільстві, посилювати дискримінацію певних соціальних групи, збільшувати соціальну напругу та кількість конфліктів. Медійні особистості часто мають великий вплив на формування суспільної думки, зокрема в молоді, і їхні висловлювання можуть формувати негативні установки та погляди в майбутніх поколіннях.

Медійним особистостям варто усвідомлювати особисту відповідальність перед власною аудиторією, адже деякі реципієнти можуть брати як за приклад для наслідування, що призведе до розповсюдження подібних руйнівних поглядів у широких масах. Не варто забувати й про те, що й ті, хто продукує подібний масовий медійний продукт, також несуть відповідальність за створений контент.

Підвищення рівня професійної етики та підготовки інтерв'юерів є ключовим фактором у запобіганні створення патогенних текстів. Медійники повинні навчатися уникати упереджених висловлювань і дотримуватися принципів неупередженості, а також розвивати критичне мислення та навички саморефлексії, аби уникати проєктування суб'єктивних поглядів щодо обговорюваних тем. Не буде зайвим й певний контроль медаресурсу, який містив би стандарти та перевірку контенту перед оприлюдненням матеріалу. Це може допомогти виявляти та коригувати патогенні тексти. Відповідальні особи повинні стежити за тим, щоб матеріали не містили некоректних або шкідливих висловлювань. Також має бути самоцензура в медійних особистостях, які працюють на власних каналах, а також у всіх тих, хто бере участь у публічній медійній комунікації.

ВИСНОВКИ

Засоби вираження емоцій у сучасній медійній комунікації, сама емоційно-експресивна лексика та її функції в медійних текстах є важливими аспектами і функціонування сучасного медійного середовища, і його дослідження. У медійній комунікації вони стають усе більш поширеними і впливовими, адже використовуються з метою привернення уваги аудиторії, виклику певного емоційного стану, формування переконань, маніпуляції настроями та думками реципієнтів, підсилення ефекту повідомлення та створення суперечностей тощо.

У текстах соціальних мереж можна виявити мовні маркери, які вказують на патогенність тексту. Це можуть бути певні стилістичні засоби, уживання емоційно-експресивної лексики з негативною конотацією, маніпулятивні прийоми та інші ознаки, що сприяють формуванню негативного емоційного фону та підвищенню рівня конфліктності. Зазначені засоби здатні мати значний вплив на громадську думку, політичну стабільність та національну безпеку. Важливо усвідомлювати роль та вплив цих мовних засобів у медійній комунікації і розрізняти їх використання з деструктивною метою.

Для опису текстів, які мають негативний вплив на реципієнтів, причиняючи шкоду їхньому емоційному стану, психологічному благополуччю або соціальній поведінці, ми застосовуємо поняття «патогенний текст». Такий текст може містити пропаганду насильства, ненависті, дискримінації, наклепів, образ та інші негативні елементи, які викликають негативні емоції, страх, образу або відчуття безпеки в аудиторії. До патогенних текстів у соціальних мережах, на нашу думку, треба бути особливо уважними. Вивчення патогенних текстів у лінгвістиці загалом та медіалінгвістиці зокрема допомагає розуміти вплив мови на суспільство, сприяє розвитку медійної грамотності, критичного мислення та формуванню обізнаності про негативні наслідки використання таких текстів у комунікації.

Проаналізовані дописи допомогли визначити засоби вираження емоцій, яких є широке різноманіття, проте особливої уваги зазнала саме емоційно-

експресивна лексика, яка зосереджена на тому, аби передати або ж викликати конкретні емоції. Аналіз мовних засобів вираження експресії дозволяє визначити, з якою метою автори вдаються до застосування цього інструменту впливу на суспільну думку.

Емоційно-експресивна лексика в патогенних текстах має значний функціональний потенціал, оскільки допомагає досягти певних цілей, хоча ці цілі можуть бути негативними або шкідливими. До основних функцій, які може виконувати емоційно-експресивна лексика в подібних текстах, ми можемо зарахувати: власне маніпуляція емоціями, створення атмосфери напруженості, загостреності конфліктів, привернення уваги та більша запам'ятовуваність, поширення власних суджень, що можуть містити ненависть до певних осіб / явищ, дискримінацію, стереотипні установки, дезінформацію, наклепи, формування негативного світогляду тощо. Шокуючі заголовки, емоційно заряджені гучні заяви або перекручення фактів можуть впливати на емоційну реакцію реципієнтів та спонукати до поширення недостовірної інформації або підштовхувати до дій, що матимуть потенційну шкоду.

Тому для гарантування національної безпеки та збереження стабільності суспільства, важливо розвивати медійну грамотність громадян, сприяти критичному мисленню та здатності виявляти приховані маніпуляції в медійних текстах. Також важливо підтримувати прозорість та етичні стандарти в медійній комунікації, що допоможе зменшити вплив патогенних текстів і зберегти національну безпеку. Навички критичного аналізу та розуміння впливу емоційно-експресивної лексики особливо в текстах соціальних медіа стануть важливим інструментом для захисту національної безпеки та формування здорового медійного середовища, а отже, і суспільства загалом.

Патогенні тексти, що виникають у результаті комунікативних ситуацій під час інтерв'ю, становлять серйозну загрозу для суспільства. Вони можуть закріплювати стереотипи, знецінювати почуття людей та негативно впливати на громадську думку. Запобігання та мінімізація таких наслідків вимагає зусиль і медіа, і суспільства, і самих медійних особистостей. Проте патогенні тексти в

інтерв'ю можуть бути спричинені не тільки респондентом, але й самим інтерв'юером. Інтерв'юери, що створюють патогенні тексти через проєктування своїх упереджень і суб'єктивної думки, можуть завдати значної шкоди суспільству. Це призводить до закріплення стереотипів, знецінення індивідуальних виборів та викривлення сприйняття соціальних норм. Запобігання таким наслідкам вимагає професійної підготовки, дотримання етичних стандартів, критичного мислення та самоконтролю та контролю медіаресурсів. Тільки комплексний підхід до вирішення цієї проблеми може забезпечити відповідальний і конструктивний медіапростір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров П.М. Медійні інтерпретації сучасних загроз. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій. Львів, 2019. С. 93.
2. Баришполец О. Проблематика ЗМІ: навч. посіб. : у 2 т. Т. 1. Київ : Київський міжнародний університет, 2011. 440 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004, 344 с.
4. Безугла Л.Р. Діалог, діалогічний текст та діалогічний дискурс. *Вісник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна. Серія: «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2009. №60. С. 6-11.
5. Білоноженко В., Словник фразеологізмів української мови. Словники України. Київ: Наукова думка, 2003. 787 с.
6. Бойко С.Т. Функціональний аналіз патогенних текстів (до проблеми психологічних аспектів медіа-освіти). *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. За редакцією академіка С. Д. Максименка. Вип. 39, Київ, 2011, С. 62-73.
7. Васківський Ю., Кіца М. Патогенність рекламного тексту в українському медіапросторі: шляхи викорінення. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2012. №36. С. 359-364.
8. Дмитрук О.В. Маніпулятивні прийоми у сучасних ЗМІ. *Мовні і концептуальні картини світу: [зб. наук. пр.]*. Київ: Логос, 2002. С. 143-150.
9. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів : пер. з англ. / Умберто Еко; Пер. Мар'яна Гірняк. Львів : Літопис, 2004. 384 с.
10. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту: навч.посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
11. Заброцький М. М. Емоції. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс]. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк

[та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-17852> (дата звернення: 25.04.2023).

12. Квіт С.. Масові комунікації. Друге видання, виправлене і доповнене. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 352 с.

13. Ковалевська А. В. Ідентифікація патогенних текстів: українські реалії. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки*, № 14, 2020. С. 79-82

14. Красовська І. В. Роль емоцій в усному мовленні (лінгвокогнітивний аспект) ; Київський національний лінгвістичний університет. *Наукові записки. Серія “Філологічна”*. Випуск №16, 2010, С. 144.

15. Ліщинська Н. М. Патогенний текст як засіб масової маніпуляції. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6713> (дата звернення: 25.04.2023).

16. Малій А.С. Лексика на позначення емоцій у художньому тексті (на прикладі німецької та англійської мов). *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 25.Том 1, 2022. С. 132-136.

17. Манзій А. М. Емоційна лексика у сучасній німецькій мові: структура, семантика : дис. ... канд. філол.наук : 10.02.04. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2008, 230 с.

18. Масімова Л. Г. Критерії патогенності тексту. *Наукові записки Інституту журналістики:науковий збірник*, 2010, т. 41. С. 150.–152.

19. Мілова М.М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англomовному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2014. Вип. 9. С. 104–107.

20. Нагорняк М. В. Патогенність у змістовому компоненті інформаційних повідомлень на радіо. *Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, 2013. Т. 52. С. 86-91.*

21. Потапенко К. В. Прагмалінгвістичні особливості відтворення мовних засобів експресії у сучасних англомовних текстах ЗМІ українською мовою. Київ, 2020. 136 с.
22. Потятиник Б. Патогенний текст: 25 років по тому. Нооценоз [Електронний ресурс], 2021. URL: <https://www.mediakrytyka.info/mediafilosofiya/patohennyy-tekst-25-rokiv-po-tomu-nootsenoz.html>. (дата звернення: 20.04.2023).
23. Потятиник Б., Лозинський М. Патогенний текст: монографія. Львів: Місіонер, 1996. 296 с.
24. Проскуркіна С. Семантичний простір сучасного публіцистичного тексту [Електронний ресурс] URL: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/naukpraci/movoznavtvo/2010/138-125-12.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
25. Рак О. Ю. Патогенна та маніпулятивно-комунікативна інтенція впливу медіа тексту на деструкцію свідомості людини. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. 2015. №5. С. 1–18.
26. Рудюк Л. О. Мовна особистість у сфері мас-медіа: наукова інтерпретація та характерні ознаки. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. №40, 2023. С. 86-98.
27. Свідер І. А. Основні особливості емотивного тексту. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 33. С. 275–278.
28. Серажим К. С. Журналістський текст патогенного характеру. *Держава та регіони : науково-виробничий журнал*, 2010. № 2. С. 161–171.
29. Серажим К. С. Текстознавство: підручник. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2-ге вид. Київ: Київський університет, 2012. 528 с.
30. Стадній А.С. Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2010. Т. 18, вип. 16. С. 321–325.

31. Сулім А.А. Медіакритика в Україні: функції, тематика, проблематика. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій. Дніпропетровськ, 2015, 242 с.
32. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837-1847. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev122.htm> (дата звернення: 29.04.2024).
33. Холод Г. Я. Особливості моделювання образів інтерв'юєра й інтерв'юйованого в друкованих ЗМІ. *Соціальні комунікації: теорія і практика*. 2021. №12(1). С. 49-62.
34. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз: навч. посіб. К.: Київський міжнародний університет; Українська асоціація психолінгвістів, 2010. 350 с.
35. Холод О. Масовий характер інмутації суспільства. Теорія інмутації суспільства: pro et contra. Київ : КиМУ, 2011. С. 5-78.
36. Холод О. Сучасні медіа як засіб ізоляції від суспільства : *Наукові записки Інституту журналістики*. Том 54. 2014 січень – березень. С. 196 – 199.
37. Черниш О. А. Структурні особливості медійної мовної особистості. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Філологічні науки»*. 2018. №7 (321). С. 66-71.
38. Штельмах М. Л. Гносеологічний аспект лінгвістичного дослідження діалогізму в межах мас-медійного інтерв'ю. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Літературознавство, мовознавство, фольклористика»*. 2007. № 18. С. 41-45.
39. Штельмах М. Л. Діалогічна єдність запитань і відповідей за умов масмедійного інтерв'ю: лінгвостилістична інтерпретація. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2007. № 14. С. 71-77.
40. Kietzmann J.H. Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. 2011. *Business Horizons*. №54(3). P. 241-251.

41. Lasswell H. D. The Structure and Function of Communication in Society. The Communication of Ideas / L. Bryson, L. B. Harber (Ed). N.-Y.: Harper and Brothers, 1948. P. 37-51.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ірина Фаріон. Офіційна сторінка в Твітері. URL:
https://twitter.com/farion_iryana (дата звернення: 17.03.2023).
2. Ірина Фаріон. Офіційна сторінка в Фейсбуці. URL:
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100056934279093> (дата звернення: 19.03.2023).
3. Олексій Арестович. Офіційна сторінка в Інстаграмі. URL:
<https://www.instagram.com/alexey.arestovich/> (дата звернення: 01.04.2023).
4. Олексій Арестович. Офіційна сторінка в Фейсбуці. URL:
<https://www.facebook.com/alexey.arestovich> (дата звернення: 05.04.2023).
5. Інтерв'ю з Іриною Фаріон. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=Wy9YkVQFX8M&t=1501> (дата звернення: 26.01.2023).
6. Інтерв'ю з Олексієм Арестовичем. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=zzI0YAzgPnE> (дата звернення: 24.01.2024).